

Як російська пропаганда обходить санкції в ЄС

Прямі доступи російської пропаганди до аудиторії в ЄС продовжують блокувати, але Кремль адаптувався: головним стає не ресурс, а контент

У березні 2022 року, у відповідь на повномасштабне вторгнення Росії в Україну, Європейський союз запровадив санкції проти державних російських пропагандистських ресурсів, зокрема RT та Sputnik. Згодом список підсанкційних ресурсів РФ розширювався – від найбільш відомих державних ресурсів, орієнтованих на міжнародну аудиторію, до майданчиків «м'якої сили» (як-от New Eastern Outlook чи телеканал СПАС).

Зі свого боку, РФ розпочала адаптивну інформаційну політику в нових умовах, і її пропагандистський контент досі присутній в інформаційному просторі ЄС. Дослідження Центру демократії та верховенства права зафіксувало низку механізмів для обходу санкційних обмежень. RT France (на прикладі Франції та Бельгії) залишався доступним для європейської аудиторії через використання альтернативних доменів та дзеркальних сайтів, а також через автоматичне відтворення його контенту на сайтах-агрегаторах. Крім того, публікації поширювалися через російські/проросійські мережі та цитувалися іншими, незалежними від РФ ресурсами.

Ще одним майданчиком для «порятунку» став Telegram. Відсутність модерації контенту на той час перетворила платформу на своєрідний «безпечний притулок» для російської пропаганди.

Першу хвилю міграції та зростання активності російських пропагандистських ресурсів у Telegram можна віднести ще навіть до 2021 року. Вона була пов'язана як із посиленням внутрішніх політик щодо російських ресурсів у межах окремих країн ЄС, так і з модераційною політикою на інших платформах: X (Twitter), Facebook, YouTube тощо. Друга хвиля активності російських пропагандистських ресурсів у Telegram зафіксована на початку 2022 року. Вона була зосереджена вже не лише на збереженні присутності,

а й на залученні ширшої аудиторії. Імпульсом для цієї хвилі стали санкції ЄС, запроваджені проти RT та Sputnik. Наприклад, Institute for Strategic Dialogue у своєму звіті 2022 року зафіксував, що перед заборонаю Twitter-акаунти RT і Sputnik France активно рекламували свої Telegram-канали (з 1 січня до 28 лютого 2022 року слово «Telegram» було найуживанішим у дописах цих акаунтів).

Різні мовні, регіональні та тематичні версії одного ресурсу блокуються лише частково й без системності

Проте з грудня 2024 року і Telegram почав втрачати позиції «безпечного притулку» для поширення пропагандистського контенту в країнах ЄС, адже платформа почала блокувати доступ до низки російських державних ресурсів для користувачів з території ЄС.

Однак російська пропагандистська інфраструктура знову швидко адаптувалася до нових умов. Друге дослідження Центру демократії та верховенства права щодо доступу до Telegram-каналів підсанкційних ресурсів РФ, а також альтернативних шляхів поширення їхнього контенту на території ЄС (зокрема, Польщі) через цю платформу виявило низку механізмів обходу санкцій. Зокрема, різні мовні, регіональні та тематичні версії одного ресурсу блокуються лише частково й без системності. Підсанкційні канали часто використовують змінені або неідентичні назви, що ускладнює їхнє виявлення та подальше блокування. Крім того, анонімний сервіс для публікації статей *Telegra.ph*, розроблений Telegram, дозволяє обходити блокування офіційних доменів. Контент із заблокованого каналу може легко поширюватися через функцію *Forward from* до будь-якого іншого доступного каналу, завдяки чому користувачі отримують практично необмежений доступ до заборонених матеріалів. Пропагандистський контент також мігрує до альтернативних, несанкціонованих каналів, активно поширюється через широку мережу – від російських посольств і проросійських організацій до місцевих акторів у країнах ЄС. Для російськомовної аудиторії за кордоном у регіональних Telegram-каналах *Sputnik* навіть пропонують переходити до платформи *Max*, де також можна споживати контент без обмежень.

Ситуація з Telegram ускладнюється питанням його регуляторного статусу в ЄС

Ситуація з Telegram ускладнюється не лише вищезгаданими прогалинами, але й питанням його регуляторного статусу в ЄС. Нечіткі дані Telegram про його користувачів у ЄС ускладнюють класифікацію платформи як VLOP (Very Large Online Platform) згідно з Актом про цифрові послуги (Digital Services

Аст, DSA). Відсутність статусу VLOP знижує регуляторний контроль та прозорість діяльності Telegram.

Не маючи статусу VLOP, Telegram уникає посилених вимог Кодексу практики щодо дезінформації та ефективних зовнішніх аудитів. Це робить його зручним каналом для поширення санкціонованого контенту.

Ще однією проблемою є політика Telegram щодо дезінформації. Платформа наполягає на тому, що реєстрація надійних джерел на ній нібито автоматично забезпечує користувачам доступ до достовірної інформації. Та насправді такий підхід лише дозволяє платформі функціонувати як безпечний канал для маніпулятивного контенту без будь-яких обмежень.

Попри блокування джерела, сам контент продовжує ширитися європейським інформаційним простором

Отже, на сьогодні головним для Кремля стає не ресурс, а контент. Прямі доступи російської пропаганди до аудиторії в ЄС продовжують закриватися – спершу вебсайти, соціальні платформи. Навіть Telegram, який довго залишався «безпечним притулком», почав обмежувати доступ громадян ЄС до офіційних російських ресурсів. Проте попри блокування джерела, сам контент продовжує ширитися європейським інформаційним простором.

Ба більше, зростає небезпека сторонніх російських та проросійських мереж(як-от Pravda, InfoDefence, UKRLeaks тощо), які перекладають і адаптують матеріали підсанкційних ресурсів РФ мовами країн ЄС. Такі ресурси працюють вільно і доносять кремлівські меседжі до тих, хто не володіє російською.

Росія також шукає доступ «зсередини» інших країн. Внутрішні проросійські актори та ресурси – найефективніші, адже довіра громадян до внутрішніх джерел інформації завжди вища.

Актуальним залишається питання механізмів імплементації санкцій у кожній країні – члені ЄС

Попри це, актуальним залишається питання механізмів імплементації санкцій у кожній країні – члені ЄС – як на рівні інтернет-провайдерів, так і онлайн-платформ. Наприклад, існує значна різниця в доступності сайту RT France між Францією та Бельгією і різними інтернет-провайдерами в

– як на рівні інтернет-провайдерів, так і онлайн-платформ

межах цих країн. Таке варіювання доступності до підсанкційного вебресурсу вказує на можливі недоліки в реалізації санкцій на державному рівні та на рівні їхнього виконання інтернет-провайдерами.

Як показало дослідження щодо Telegram, фактично наразі санкції ЄС введені проти 27 російських пропагандистських ресурсів, але хоча б один Telegram-канал із тих ресурсів, що його мають, заблокований лише у 16 з них, натомість Telegram-канали 9 підсанкційних ресурсів залишаються доступними без технічних обмежень.

Безумовно, адаптивна інформаційна політика РФ показує, що санкційні обмеження чинять свій вплив, оскільки російським пропагандистським ресурсам та контенту доводиться шукати нові шляхи, щоб оминати обмеження, з якими вони стикаються, адже це ускладнює роботу РФ із просування власного порядку денного.

Утім, існуючих механізмів недостатньо – санкції мають бути частиною комплексної політики. Її складовими повинні стати послідовне регулювання та контроль за імплементацією обмежень на рівні провайдерів і платформ, постійний моніторинг внутрішніх інформаційних середовищ для виявлення каналів поширення російського контенту та своєчасне реагування на такі прояви, а також підвищення рівня медіа- й інформаційної грамотності населення.

Адже йдеться насамперед про відповідальність кожного – як тих, хто створює пропагандистський контент, так і тих, хто його поширює і споживає. Прогаліни, які не закриваються, формують вразливості всередині країн та суспільств. І ці загрози не варто недооцінювати, оскільки це питання не лише інформаційної безпеки, а й стійкості самої демократії в кожній європейській країні.

Ірина Субота

Ірина Субота (Iryna Subota) – менеджерка проєктів у сфері протидії дезінформації Центру демократії та верховенства права.

